

Ο ηθοποιός, Β. Ραφαηλίδης

Βασίλης Ραφαηλίδης

Ο ηθοποιός

[Η γυναίκα] εμφανίζεται στην οθόνη μόνο μέσα από ένα “κανάλι”, από τον έρωτα. Ο κινηματογράφος επιβάλλει πάντα τους γυναικείους τύπους μέσα από το σεξ.

Ο πρώτος χαρακτηρισμός της γυναίκας ηθοποιού στον κινηματογράφο είναι αυτός της “ντίβα”, που πρωτοεμφανίζεται στην Ιταλία και σημαίνει θεά. Πρόκειται για τον τύπο του όντος εκείνου που έχει πάνω του όλα τα προτερήματα και τα ελαττώματα του κόσμου. Η ντίβα πρωτοεμφανίστηκε στο σινεμά το 1910 και τρεις ηθοποιοί την εκπροσωπούν επάξια: Η Λίντα Μπορέλι, η Φραντζέσκα Μπερτίνι και η Πίνα Μνικέλι. [...]

Στη σειρά των μυθικών γυναικών πρέπει να κατατάξουμε και την Γκρέτα Γκάρμπο, αλλά πρέπει να τη θεωρήσουμε σαν εντελώς ιδιόρρυθμη περίπτωση. Η Γκάρμπο είναι το σύμβολο της άυλης, ανέγγιχτης, της απροσπέλαστης ομορφιάς. [...]

Ένα σύμβολο μυθικής γυναίκας που κι αυτό δεν μπορούμε να το κατατάξουμε σε καμιά κατηγορία είναι η Μάρλεν Ντίτριχ. Εκπροσωπεί τη γυναικεία γοητεία αυτή καθαυτή -τη λάμψη και την εξουσία που μπορεί να ασκήσει η γυναίκα μέσα απ’τη γυναικεία της υπόσταση.[...]

Ο τύπος του πιν απ γκερλ κυριαρχεί λίγο πριν και λίγο μετά τον Πόλεμο. Από το 1920 μέχρι το 1940 έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία εμπορευματοποίησης του ηθοποιού. Αυτό σημαίνει πως οι βιομήχανοι του σινεμά αντιλαμβάνονται την εμπορευματική αξία του ηθοποιού και τον κάνουν ένα είδος προκατασκευασμένου εμπορεύματος, το οποίο “αμπαλάρεται” σύμφωνα με μια συνταγή και ρίχνεται στην αγορά με τη βοήθεια της διαφήμισης.

Η γυναικεία ομορφιά κατά τα πρότυπα του σταρ σίστεμ κόβεται στα μέτρα του κοινού και τυποποιείται με βάση αυστηρούς στατιστικούς κανόνες. Αν τυχόν ένα από αυτά τα σύμβολα που διαλέγει ο παραγωγός ξεφύγει από τον στατιστικό κανόνα του μέσου

όρου, επεμβαίνει ο αισθητικός για να επαναφέρει τη διαφορά χιλιοστού, π.χ. στην περίμετρο του στήθους, στα στάνταρ μέτρα.

Χαρακτηριστικά, ο Αντρέ Μπαζέν λέει πως το γυναικείο ιδανικό μέσα από το σταρ-σίστεμ και το πιν-απ-γκερλ, κατεβαίνει από το πρόσωπο στο σώμα και από τα μάτια στο στήθος, για να δημιουργηθεί έτσι ένα ανέκφραστο αντικείμενο. Στα πιν απ γκερλ κάθε ίχνος ανθρωπίνης προσωπικότητας έχει εξαλειφθεί τελείως. [...] Η προσωπικότητα υποκαθίσταται από το σεξ, που αρχίζει να παίζει βασικότατο ρόλο. Πρόκειται για το τελευταίο σκαλοπάτι στην πτώση της γυναίκας απ' το μυθικό της βάθρο.

Το σταρ σίστεμ δημιούργησε τον τύπο του πιν απ γκερλ για λόγους καθαρά πραχτικούς. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, έπρεπε να στανταροποιηθεί το “προϊόν”, για να εξάγεται σε “πολλαπλές κόπιες” και να μοιράζεται στους Αμερικανούς στρατιώτες για “ηθική τόνωση”. Μια χαρακτηριστική περίπτωση: Μια μεγάλη μάχη με τους Γιαπωνέζους κερδήθηκε με τη φωτογραφία της Ρίτας Χέιγουορθ μπροστά, στη θέση της σημαίας. Μετά τον πόλεμο η Χέιγουορθ έγινε εθνικό σύμβολο και μερικοί αποφάνθηκαν πως έπαιξε βασικό ρόλο στη νίκη.

Εξυπακούεται πως μερικά χρόνια μετά τον πόλεμο, η αναγκαιότητα ύπαρξης του πιν-απ-γκερλ εξαλείφθηκε, αφού εκπλήρωσε τον σκοπό του βοηθώντας τους Αμερικανούς στρατιώτες στο “να εκτελέσουν το καθήκον τους”.

Τη θέση του πήρε ένα καινούριο εμπόρευμα πολύ πιο ενδιαφέρον: ένας ηθοποιός που ενσαρκώνει όχι τύπους και σύμβολα επιβεβλημένα άνωθεν αλλά βγαλμένα απ' τη ζωή. Πρόκειται για τύπους που λανσάρουν ο Μάρλον Μπράντο και ο Τζέιμς Ντιν, δηλαδή για σύμβολα ερωτισμού και βίας. Ο παραγωγός δε διαλέγει αυτούς τους τύπους αυθαίρετα, αλλά με βάση το μάρκετινγκ και το σύμβολο που προτείνεται εκπροσωπεί “δημοκρατικά” το κοινό.

Έτσι ο Μάρλον Μπράντο και ο Τζέιμς Ντιν εκφράζουν τη διαψευσμένη ελπίδα που δημιουργήθηκε μετά τον πόλεμο απ' την ματαιότητα της νίκης, που δημιούργησε έναν “χωρίς αιτία” επαναστατημένο άνθρωπο.

Με τον Τζέιμς Ντιν ο τύπος του πικραμένου ανθρώπου που κέρδισε έναν πόλεμο και έχασε τη ζωή του επιβάλλεται απόλυτα και γίνεται το σύμβολο της νεολαίας, που τον νιώθει πολύ κοντά της.

Ο Μάρλον Μπράντο και ο Τζέημς Ντιν υλοποιούν μια ηθική και κοινωνική απορρύθμιση, χαρακτηριστική της εποχής μας.

Το αντίστοιχο στη γυναίκα ηθοποιό θα το βρούμε στη Μέρλιν Μονρόε. Κι αυτή εκφράζει ένα παρόμοιο ιδανικό, την απαίτηση της νεολαίας για κατεδάφιση του κατεστημένου και της αποδεκτής ηθικής. Παροτρύνει σε εξέγερση και δείχνει την πίκρα της προδομένης, της γελασμένης, της εξευτελισμένης γυναίκας. [...] Όλα αυτά τα ονόματα που ανέφερα μέχρι τώρα δεν έχουν σχέση με την υποκριτική. Είναι τύποι και σύμβολα που είτε επιβάλλονται μόνα τους είτε προτείνονται από το σταρ σύστημα, είτε προσδιορίζονται από τις απαιτήσεις των καιρών.

Βασίλης Ραφαηλίδης,

12 Μαθήματα για τον κινηματογράφο

Ασκήσεις

1. Να δώσετε έναν τίτλο στο απόσπασμα και να γράψετε την περίληψη του κειμένου σε 100 περίπου λέξεις, βλ. και [Έκφραση-Έκθεση Β΄ λυκείου, σ. 262.](#)
2. Ο συντάκτης του κειμένου αναφέρεται με ειρωνικό τόνο στην εμπορευματοποίηση του ηθοποιού. Να εντοπίσετε τα σχετικά σημεία.
 - Να αναζητήσετε στα λεξικά τον ορισμό της ειρωνείας, βλ. και [Έκφραση-Έκθεση Α΄ λυκείου, σ. 264.](#)
 - Δοκιμάστε να γράψετε και σεις ένα κείμενο σε ειρωνικό τόνο για ένα θέμα που βλέπετε με κριτική ματιά, π.χ. για τη θέση του κινηματογράφου στην ελληνική εκπαίδευση. Μπορείτε το κείμενό σας να το αναρτήσετε στο ιστολόγιο της τάξης.
3. Σύμφωνα με τον Ραφαηλίδη οι τύποι και τα σύμβολα του κινηματογράφου αντανακλούν τις αντιλήψεις και τις ανάγκες που έχει η κοινωνία κάθε εποχή. Ποιοι ηθοποιοί, άνδρες και γυναίκες είναι ιδιαίτερα δημοφιλείς σήμερα; Ποια αντίληψη για τον άνδρα και ποια για τη γυναίκα θεωρείτε ότι ενσαρκώνουν αυτοί οι ηθοποιοί; Εργαστείτε σε ομάδες. Κάθε ομάδα συζητάει το θέμα, κρατάει σημειώσεις και παρουσιάζει την εργασία της σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο στην ολομέλεια.
4. Να διαβάσετε τα αποσπάσματα [Τεχνικές κινηματογραφικής και τηλεοπτικής παραγωγής – Από τις υπερπαραγωγές στις χαμηλού προϋπολογισμού ταινίες](#) και [Ανεξάρτητος κινηματογράφος στην Ελλάδα](#) και να συζητήσετε σχετικά με την οικονομική διάσταση της βιομηχανίας του κινηματογράφου στην οποία αναφέρεται εμμέσως ο Ραφαηλίδης. Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, η τέχνη του κινηματογράφου εξαρτάται αναγκαστικά από το χρήμα; Ποιος μπορεί να είναι οι συνέπειες μιας τέτοιας εξάρτησης για τους δημιουργούς και για το έργο τους στον χώρο του κινηματογράφου; Τι μπορεί να σημαίνει «ανεξάρτητος» κινηματογράφος; Το υψηλό κόστος παραγωγής εξασφαλίζει την καλλιτεχνική ποιότητα μιας ταινίας; Ποιες δυνατότητες προσφέρει στις μέρες μας η τεχνολογική εξέλιξη στην αποδέσμευση του κινηματογράφου από το χρήμα;
5. Το κείμενο του Ραφαηλίδη θίγει το θέμα της βιομηχανίας του κινηματογράφου και μάλιστα μας παραπέμπει έμμεσα στη βιομηχανία του

 ΠΡΟΣΧΕΔΙΑΣΜΕΝΟΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ
ΛΟΓΟΣ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΤΠΕ

Χόλιγουντ. Στον αντίποδα της χολιγουντιανής βιομηχανίας έχει αναπτυχθεί ο ανεξάρτητος αμερικανικός κινηματογράφος που επηρεάστηκε από τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό. Οι καλλιτέχνες του ανεξάρτητου αμερικανικού κινηματογράφου δημιουργούν αποδεσμευμένοι από τους συμβιβασμούς του Χόλιγουντ που αποβλέπει κυρίως στην εμπορική επιτυχία. Εργαστείτε σε ομάδες. Κάποιες ομάδες μπορούν να ερευνήσουν τη βιομηχανία του κινηματογράφου που αναπτύχθηκε στο Χόλιγουντ και παράγαγε κατά καιρούς διάφορες υπερπαραγωγές. Άλλες ομάδες μπορούν να ασχοληθούν με τον ανεξάρτητο κινηματογράφο, τον ευρωπαϊκό ή τον αμερικανικό, που αποβλέπει κυρίως στην καλλιτεχνική ποιότητα και παράγει συνήθως ταινίες χαμηλού κόστους. Φροντίστε να παρουσιάσετε την εργασία σας με ένα πολυτροπικό κείμενο στο οποίο τα συμπεράσματά σας θα συνοδεύονται με τα κατάλληλα παραδείγματα από ταινίες. Για την έρευνά σας μπορείτε, μεταξύ άλλων, να ανατρέξετε και στις παρακάτω σχετικές πηγές:

[Το παρόν του αμερικανικού ανεξάρτητου κινηματογράφου](#), Γιάννης Στάμου

[Ανεξάρτητος Αμερικανικός κινηματογράφος](#), Γιάννης Φραγκούλης

[Ανεξάρτητος κινηματογράφος στην](#)

[Ελλάδα](#), Μάρνυ Παπαμαθαίου

6. Εργαστείτε σε ομάδες. Κάθε ομάδα θα παρακολουθήσει ένα μέρος της τηλεοπτικής εκπομπής «Παρασκήνιο» με θέμα [Ο σκηνοθέτης και το κοινό στον ελληνικό κινηματογράφο](#), στην οποία σημαντικοί Έλληνες σκηνοθέτες εκφράζουν τις απόψεις τους για την τέχνη του κινηματογράφου και τη σχέση του με το κοινό, ο καθένας με βάση τη δική του καλλιτεχνική ματιά και ιδεολογία. Κάποια από τα θέματα που θίγονται στην εκπομπή είναι: Η πρόσληψη των κινηματογραφικών έργων από κοινό διαφορετικών κατηγοριών, η διαμάχη εμπορικού και ποιοτικού κινηματογράφου, το άλλοθι ότι το ποιοτικό συνεπάγεται απουσία εμπορικότητας και το αντίστροφο, η επιτυχία με οικονομικά και μη κριτήρια, το χρέος του κινηματογράφου να απευθύνεται στο κοινό, αλλά και η εντιμότητα του δημιουργού προς τον εαυτό

Πολύτροπη Γλώσσα - <http://politropi.greek-language.gr/>

του. Οι ομάδες θα κρατήσουν σημειώσεις και θα παρουσιάσουν τα κύρια σημεία της συζήτησης στην ολομέλεια.